УДК 378. 81.243
DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.107.05

Кравчук О. В., Лузанова Л. В., Кібенко Л. М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У процесі дослідження авторами проаналізовано теоретико-методологічні основи застосування лінгвокультурологічного підходу в процесі викладання іноземних мов, який розглядається як ключовий інструмент для формування міжкультурної комунікативної компетентності здобувачів освіти. Актуальність дослідження зумовлена глибокими парадигмальними зсувами у сучасній методичній науці, інспірованими глобалізаційними та інформаційними процесами, які вимагають переходу від традиційного, неінформатизованого навчання, сфокусованого на репродукції, до діалогічної, інтерактивної моделі. Ці зміни зумовлюють необхідність кардинального переосмислення концептуально-категоріального апарату методики та функціональних обов’язків викладача, чия роль еволюціонує до ініціатора, організатора, медіатора міжкультурної взаємодії. Наукова новизна визначена тим, що було обґрунтовано інтеграцію лінгвокультурологічного підходу з інформаційно-комунікаційними технологіями як ефективної дидактичної моделі, здатної мінімізувати суперечності традиційного навчання та забезпечити постійне оновлення лінгвокультурних матеріалів. Підкреслено, що лінгвокультурологічний підхід є не просто додатком, а основою, спрямованою на розвиток навичок спілкування на засадах «діалогу культур», що включає формування поваги, толерантності та здатності до інтерпретації соціокультурних кодів.

В результаті проведеного дослідження автори зробили висновок, що якість підготовки майбутніх фахівців прямо залежить від ефективного впровадження лінгвокультурологічного підходу, який, інтегруючись із сучасними технологіями та новою філософією освіти, забезпечує формування не лише мовних, а й адаптивних, світоглядних та міжкультурних компетенцій, необхідних для успішної професійної діяльності у полікультурному середовищі. А успішне застосування лінгвокультурологічного підходу вимагає від викладачів методологічної компетентності та здатності до постійної адаптації навчального контенту, оскільки це є запорукою підвищення конкурентоспроможності випускників у глобалізованому світі.

Ключові слова: *лінгвокультурологічний підхід, міжкультурна комунікація, професійна компетентність, методична наука, освітній процес, вища освіта.*

Сучасний етап розвитку методичної науки характеризується парадигмальним зсувом, ключовим чинником якого є звернення до міжкультурної (інтеркультурної) парадигми в процесах вивчення іноземних мов і культур. Ця тенденція, викликана глобалізаційними та інтеграційними процесами, об’єктивно зумовлює необхідність ґрунтовного переосмислення всього концептуально-категоріального апарату методики викладання. Перегляд вимагає детальної ревізії сутності сучасних дидактичних підходів, зокрема комунікативного та компетентнісного, з метою інтеграції соціокультурного компонента. Це тягне за собою обов’язкове уточнення цільових установок освітнього процесу, який тепер має забезпечувати не лише формування мовних компетенцій, а й міжкультурної комунікативної компетенції. Відповідно, необхідно модифікувати зміст навчання, включивши до нього автентичні культурні феномени та сценарії міжкультурної взаємодії. Крім того, виникає потреба в коригуванні принципів, методів, прийомів і засобів навчання, де пріоритет надається діалогічним, інтерактивним і проєктним технологіям, що ефективно сприяють формуванню емпатії, толерантності, здатності до конструктивного діалогу культур, таким чином забезпечуючи відповідність методичної науки вимогам сучасного полікультурного суспільства.

Зазначимо, що сучасні вимоги, обумовлені міжкультурною парадигмою (що є ключовим елементом лінгвокультурологічного підходу**)** в методиці викладання іноземних мов, зумовили кардинальні зміни у функціональних обов’язках викладача. Його роль еволюціонує від простого транслятора знань до ключової фігури, що виступає ініціатором, організатором та фасилітатором міжкультурної взаємодії між здобувачем та носієм мови, яка вивчається. У межах міжкультурної парадигми роль викладача іноземної мови виходить за межі простої трансляції знань із граматики і лексики, трансформуючись у низку складних міжкультурних функцій. Викладач виступає як ініціатор та організатор, створюючи автентичні, симульовані чи реальні ситуації спілкування (через проєкти, телекомунікаційні обміни чи співпрацю з носіями мови), які вимагають від студента практичного та культурно-чутливого застосування мови. Водночас він виконує роль медіатора культур, зобов’язаного допомагати здобувачам інтерпретувати соціокультурні коди та відмінності у світогляді, що можуть спричинити комунікативні збої, а це вимагає від самого викладача глибокої рефлексії щодо власної та цільової культур.

Мета статті полягає в комплексному теоретико-методологічному обґрунтуванні сутності, принципів та функціональних можливостей лінгвокультурологічного підходу як основи для модернізації процесу викладання іноземних мов з метою формування міжкультурної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

Дослідження проводилося з використанням таких теоретичних методів: системний аналіз і синтез, за допомогою яких було проведено комплексний аналіз відповідної наукової літератури. Використаний був також метод порівняння, класифікації, узагальнення та систематизації, ідеалізації та абстракції, що в цілому дозволило впорядкувати та опрацювати отриману інформацію.

У контексті лінгвокультурологічних досліджень стверджується фундаментальна взаємозалежність мови і культури. Цю позицію підтримували і розвивали українські науковці, зокрема І. Ващенко, Л. Заблоцька, П. Гриценко, В. Кононенко, В. Скляренко, І. Чередніченко, які послідовно розглядали культуру як першочергову умову, що формує мовні явища та процеси.

Ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних основ лінгвокультурології здійснила І. Білецька [1], провівши порівняльне дослідження підходів як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Крім того, дослідниця узагальнила ключові теоретичні положення сучасних студій у сферах лінгвокультурології та лінгвокультурної концептології, зосередивши увагу на проблемі співвідношення мови і культури як центральних категорій цих дисциплін.

Автори дослідження «Лінгвокультурологічний підхід у навчанні іноземних мов: методологія, проблеми та перспективи» Л. Заблоцька, О. Кашуба, Т. Кравчук, Г. Навольська, А Турчин прийшли до висновку, що «лінгвокультурологічний підхід є важливим інструментом для формування у студентів не лише лінгвістичної компетентності (мовних навичок), а й культурної (розуміння культурного контексту мови), що дає їм змогу краще орієнтуватися в іншомовному середовищі. А інтеграція культурного компоненту в навчальні програми сприяє глибшому розумінню особливостей іншомовної комунікації, міжкультурного діалогу та національних традицій» [2].

У дослідженні [5] відзначено, що лінгвокультурологія – це інтегративна гуманітарна дисципліна, яка виникла на перетині лінгвістики та культурології. Вона займається вивченням матеріальної та духовної культури, що втілена у живій національній мові та знаходить своє відображення у мовних процесах. Ця галузь знань акумулює результати досліджень не лише мовознавства і культурології, але й доробки етнолінгвістики та культурної антропології.

У зв'язку з інформатизацією освітнього процесу, роль викладача кардинально трансформується: він не обмежується лише підготовкою програмних засобів, що забезпечують доступність інформаційного середовища. Натомість, викладач активно розробляє принципово нові комбінації методів і педагогічних прийомів, які інтегрують цифрові інструменти з традиційною дидактикою, що має на меті значне підвищення ефективності навчання. Ці динамічні перетворення, які відбуваються в сучасному суспільстві, віддзеркалюють нову філософію освіти – від пасивного засвоєння до активного конструювання знань. Формування раціональних світоглядних орієнтирів у свідомості громадян та оновлення всіх сфер людської діяльності (економічної, соціальної, технологічної) зумовлюють нагальну необхідність підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Це вимагає від викладачів оволодіння не лише високим рівнем предметної та ІКТ-компетентності, а й методологічною гнучкістю для постійної адаптації навчального контенту та стратегій до мінливих професійних вимог. Такий підхід гарантує, що випускники будуть володіти міжкультурними, комунікативними та адаптивними компетентностями, необхідними для успішної участі у глобальному ринку праці та ефективного вирішення комплексних завдань у цифрову епоху.

Сучасний етап розвитку системи вищої освіти характеризується інтенсивним прагненням науковців цілеспрямовано вирішувати нагальні проблеми забезпечення якості освітніх послуг, що є важливим для підвищення конкурентоспроможності випускників. Саме в цьому контексті лінгвокультурологічний підхід набуває актуального значення у процесі викладання іноземних мов. Він виходить за межі суто лінгвістичних завдань, забезпечуючи формування міжкультурної комунікативної компетентності здобувача. Це дозволяє майбутнім фахівцям не лише володіти мовою як інструментом, а й бути готовими до діалогу культур, ефективно інтерпретувати соціокультурні коди та демонструвати толерантність у полікультурному професійному середовищі, що є обов'язковою умовою для успішної кар'єри на глобальному ринку праці. З огляду на цю домінуючу тенденцію, спостерігається системний зсув та інноваційні зміни у теорії педагогічної освіти, які вимагають переосмислення дидактичних парадигм та методологічного інструментарію. Ці трансформації відбуваються в контексті нових вимог до формування професійних компетентностей майбутніх фахівців, які мають бути адаптивними, міжкультурними та технологічно інтегрованими. Науковці активно працюють над розробкою компетентнісних моделей, що охоплюють не лише спеціальні (hard skills), а й універсальні (soft skills), включаючи критичне мислення, здатність до самонавчання та ефективної комунікації в полікультурному середовищі. Акцент зміщується на практико-зорієнтоване навчання, що забезпечує готовність випускників до складних і динамічних викликів глобального ринку праці.

Сучасні науково-педагогічні видання констатують [6], що традиційна, неінформатизована система освіти у вищій школі демонструє істотну невідповідність вимогам епохи, оскільки вона не створює адекватних умов для ефективного розвитку розумових здібностей здобувачів і, як наслідок, зрівнює та нівелює їхній творчий потенціал. Це відбувається головним чином через те, що більшість викладачів у закладах вищої освіти пріоритетно прагнуть максимально наситити здобувачів інформацією зі своєї дисципліни, використовуючи при цьому переважно репродуктивні методи її передачі. Такий підхід вимагає від здобувачів освіти мінімуму пізнавальної та творчої активності та не стимулює до самостійного критичного мислення. У результаті суспільство отримує пасивного фахівця-виконавця, який гостро відчуває дефіцит навичок прийняття рішень і розв'язання нетипових проблем у професійній сфері. Саме тому традиційний освітній процес містить низку класичних дидактичних суперечностей, які вимагають кардинального переосмислення та впровадження інноваційних, інтерактивних і технологічно насичених підходів.

У сучасній методології традиційно виділяють кілька аспектів мети викладання іноземної мови, педагогічний і практичний аспекти – передбачають певний рівень володіння трьома аспектами мови (словниковий запас, фонетика, граматика) та чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Освітній аспект – викладання іноземної мови повинно прищеплювати студентам терпимість і повагу до інших народів, їхньої культури, звичаїв і традицій [1]. Ключові завдання методики викладання іноземної мови полягають у науковому обґрунтуванні всієї дидактичної системи: від визначення цілей, змісту та принципів навчання до розробки ефективних методів, прийомів, форм і засобів. Весь цей комплекс завдань має обов’язково реалізовуватися з урахуванням специфіки конкретних умов навчання (наприклад, ресурсна база, середовище) та вікових і психологічних особливостей здобувачів освіти.

Аналіз наукових джерел [2;3;1;4] та власний педагогічний досвід дозволяє стверджувати, що у контексті методики викладання іноземної філології загальнодидактичні принципи набувають специфічного наповнення, адаптованого до потреб мовного навчання. Ключовим є принцип наочності, який виходить за межі простого візуального сприйняття: він включає слухове та зорове сприйняття, є важливим, оскільки засвоєння знань розпочинається з чуттєвого досвіду, що робить заняття емоційно забарвленим, стимулює мислення та значно сприяє засвоєнню мовного і мовленнєвого матеріалу, а також ефективному формуванню навичок та вмінь. Принцип реалістичності вимагає обов’язкового врахування фактичного рівня підготовки здобувачів та їхнього поточного рівня володіння іноземною мовою для забезпечення адекватності навчального контенту. Водночас, принцип сили (міцності засвоєння) передбачає не лише здатність здобувача запам’ятовувати отриманий мовний і мовленнєвий матеріал, але й вміння оперативно та коректно застосовувати його на практиці.

Лінгвокультурологічний підхід є ключовим для розвитку міжкультурної комунікації майбутніх фахівців. Він створює умови для діалогу, співпраці, взаєморозуміння, емпатії, одночасно сприяючи збереженню самобутності власної культури. У рамках цього підходу лінгвокультурологічна та комунікативна компетенції інтегруються з лінгводидактикою, що дозволяє студентам визначати суспільно корисні цінності, глибоко розуміти інформацію в дискурсі та, найголовніше, демонструвати толерантність до різних культур у процесі вербального спілкування.

У процесі ефективного вивчення іноземної мови ключове значення набувають стратегії міжкультурного спілкування. Ці стратегії являють собою комплексну сукупність мовленнєвих та когнітивних дій, які ініціюються мовцем і які цілеспрямовано спрямовують його мовленнєву поведінку, забезпечуючи успішну реалізацію комунікативних цілей і планів. При цьому стратегії обов’язково передбачають моделювання та прогнозування потенційних відповідей реципієнтів з урахуванням їхнього культурного контексту. Для інтенсифікації комунікативної діяльності на заняттях з іноземної мови та поглиблення самосвідомості здобувачів (як лінгвокультурних суб’єктів) необхідно активно імплементувати інтерактивні методи навчання. Доцільним є використання таких форм, як робота в малих групах та парах, динамічна методика «Карусель», що забезпечує швидку зміну партнерів для діалогу, а також «Мозковий штурм» для генерації ідей і лексики. Особлива увага має приділятися рольовим іграм, які моделюють автентичні міжкультурні ситуації, круглому столу та дебатам, що розвивають навички аргументації та толерантного відстоювання позиції. Також необхідним елементом є «перевірка неправильного уявлення» (місконцепцій), що допомагає виявити та скоригувати етноцентричні стереотипи і культурні упередження, тим самим безпосередньо формуючи міжкультурну компетентність і готовність до конструктивного діалогу.

На думку авторів дослідження [5], лінгвокультурологічний підхід до вивчення іноземної мови є спрямованим на формування навичок комунікації, заснованих на принципах «діалогу культур». Це означає, що процес навчання виходить за межі суто лінгвістичних знань і цілеспрямовано розвиває повагу до кожної мовно-культурної ідентичності, формуючи позитивне ставлення та стійкий інтерес до культурного різноманіття всього світу. Хоча пріоритетними завданнями залишаються розвиток мовленнєвих та комунікативних навичок, критично важливо інтегрувати усвідомлення мовно-культурної різноманітності. Це включає формування здатності розуміти та інтерпретувати культурні концепти, а також навичок ефективної співпраці в контексті різних мовно-культурних ідентичностей. Зрештою, найважливішою метою вивчення іноземної мови є не володіння граматичними структурами, а успішне, толерантне і взаємозбагачуюче спілкування з людьми іншої національності. Таким чином, лінгвокультурологічний підхід забезпечує підготовку фахівців, які є не лише мовними експертами, а й компетентними міжкультурними посередниками, готовими до конструктивної взаємодії у глобалізованому світі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження авторами встановлено, що сучасна методична наука перебуває у стані парадигмального зсуву, спричиненого інформатизацією та переходом до міжкультурної парадигми вивчення мов і культур. Це обумовлює кардинальні зміни у функціональних обов’язках викладача, який тепер виступає не лише транслятором знань, а й ініціатором, організатором та медіатором міжкультурної взаємодії. Встановлено, що лінгвокультурологічний підхід є ключовим, оскільки він забезпечує формування міжкультурної комунікативної компетентності на основі «діалогу культур», сприяючи толерантності та здатності до ефективного спілкування у професійній сфері. Отже, підвищення якості підготовки фахівців вимагає обов’язкової інтеграції цього підходу та мультимедійних технологій у навчальний процес. Сучасні реалії диктують імперативну необхідність кардинального перегляду цілей

вивчення іноземної мови, зміщуючи акцент з академічної теорії на практичне застосування у повсякденному, діловому та професійному спілкуванні. Важливе значення має вміння ефективно поєднувати глибокі професійні знання і навички з досконалою комп'ютерною грамотністю та високим рівнем володіння іноземною мовою. З огляду на це, в сучасному освітньому процесі доцільно впроваджувати інтегровану дидактичну модель, яка забезпечує синергетичне поєднання традиційних методів викладання іноземної мови з інноваційними методами комп'ютеризованого навчання. Це дозволяє не лише оптимізувати засвоєння матеріалу, але й сформувати міжкультурну комунікативну компетентність, необхідну для успішної участі у глобальному ринку праці. *Перспективи подальших досліджень* вбачаємо в поглибленому вивченні процесу формування методологічної компетентності викладачів іноземних мов у контексті міжкультурної парадигми

Використана література:

1. Білецька І. Мова і культура як основні категорії лінгвокультурології. *Vědaa perspektivy.* 2022. No 6 (13). URL: https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-6(13)-282-295
2. Заблоцька Л. М., Кашуба О. М., Кравчук Т. О., Навольська Г. І., Турчин А. І. Лінгвокультурологічний підхід у навчанні іноземних мов: методологія, проблеми та перспективи. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. (16).
3. Масло І. М. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення іноземної мови. *Актуальні питання науки, освіти та технологій в сучасних умовах* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 2022. С. 6–8.
4. Савчак І. Лінгвокультурологічний підхід до навчання іноземної мови фахівців з міжнародних відносин. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2016. No 4. С. 108–115.
5. Торосян О. М., Шелякіна А. В. Параметри лінгвокультурної компетенції мовної особистості. *World Science*. 2019. 3 (8(48). С. 21–24. https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31082019/6642
6. Beaton M. C.,Thomson S., Cornelius S., Lofthouse R., Kools Q., Huber S. Conceptualising teacher education for inclusion: Lessons for the professional learning of educators from transnational and cross-sector perspectives. *Sustainability*. 2019. 13 (4). P. 1–17.

References:

1. Biletska I. (2022). Mova i kultura yak osnovni katehorii linhvokulturolohii [Language and culture as the main categories of linguoculturology]. *Vědaa perspektivy*. No 6 (13). URL: https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-6(13)-282-295 [in Ukrainian].
2. Zablotska L. M., Kashuba O. M., Kravchuk T. O., Navolska H. I., Turchyn A. I. (2025). Linhvokulturolohichnyi pidkhid u navchanni inozemnykh mov: metodolohiia, problemy ta perspektyvy [The linguistic and cultural approach to foreign language teaching: methodology, problems and prospects]. *Pedahohichna Akademiia: naukovi zapysky.* (16) [in Ukrainian].
3. Maslo I. M. (2022). Linhvokulturolohichnyi pidkhid do vyvchennia inozemnoi movy [Linguistic and cultural approach to foreign language learning]. *Aktualni pytannia nauky, osvity ta tekhnolohii v suchasnykh umovakh :* zbirnyk tez dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. S. 6–8. [in Ukrainian].
4. Savchak I. (2016). Linhvokulturolohichnyi pidkhid do navchannia inozemnoi movyfakhivtsiv z mizhnarodnykh vidnosyn [Linguistic and cultural approach to teaching foreign languages to specialists in international relations]. *Naukovi zapysky Ternopilskohonatsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Pedahohika.* No 4. S. 108–115 [in Ukrainian].
5. Torosian O. M., Sheliakina A. V. (2019). Parametry linhvokulturnoi kompetentsii movnoi osobystosti [Parameters of linguistic and cultural competence of a linguistic personality]. *World Science*. 3 (8(48). S. 21–24. https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31082019/6642 [in Ukrainian].
6. Beaton M. C.,Thomson S., Cornelius S., Lofthouse R., Kools Q., Huber S. (2019). Conceptualising teacher education for inclusion: Lessons for the professional learning of educators from transnational and cross-sector perspectives. *Sustainability*. 13 (4). P. 1–17.

O. Kravchuk, L. Luzanova, L. Kibenko. Theoretical and methodological bases for the application of the linguistic and cultural approach in the process of teaching foreign languages

In the course of the study, the authors analysed the theoretical and methodological foundations of applying a linguistic and cultural approach in foreign language teaching, which is considered a key tool for developing intercultural communicative competence in students. The relevance of the study is determined by profound paradigm shifts in modern methodological science, inspired by globalisation and information processes, which require a transition from traditional, non-computerised teaching focused on reproduction to a dialogical, interactive model. The scientific novelty is determined by the fact that the integration of the linguocultural approach with information and communication technologies has been substantiated as an effective didactic model capable of minimising the contradictions of traditional teaching and ensuring the constant updating of linguocultural materials. It is emphasised that the linguistic and cultural approach is not just an addition, but a foundation aimed at developing communication skills based on the 'dialogue of cultures', which includes the formation of respect, tolerance and the ability to interpret sociocultural codes.

As a result of the study, the authors concluded that the quality of training future specialists directly depends on the effective implementation of a linguistic and cultural approach, which, when integrated with modern technologies and a new philosophy of education, ensures the formation of not only linguistic, but also adaptive, worldview and intercultural competencies necessary for successful professional activity in a multicultural environment. The successful application of the linguistic and cultural approach requires teachers to have methodological competence and the ability to constantly adapt educational content, as this is a guarantee of increasing the competitiveness of graduates in a globalised world.

Key words: *linguistic and cultural approach, intercultural communication, professional competence, methodological science, educational process, higher education.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 14.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025
Дата публікації: 26.12.2025